

STRATAGEMELE LUI HANNIBAL

HANNIBAL'S STRATAGEMS

Prof.univ.dr.habil. Mădălina STRECHIE*

Dușmanul cel mai înverșunat al Romei, cel care a înfrânt Roma de unul singur în cel de-al doilea război punic, Hannibal a fost unul dintre cei mai speciali războinici ai tuturor timpurilor, de aceea putem numi cel de-al doilea război punic războiul lui. A fost, prin toate acțiunile întreprinse de el, cu adevărat războiul lui cu Roma atât după toate teoriile de seamă despre război, cât mai ales prin faptul că talentatul general cartaginez a învins Roma la ea acasă, spulberând mitul invincibilității ei, de cetate a lui Marte. Nu greșim atunci când afirmăm că Hannibal ar fi învins și pe zeul războiului în acest conflict.

De la începutul ostilităților militare până la sfârșitul lor, strategul desăvârșit al punilor a controlat întru totul teatrul de operații, chiar a fost regizorul unic al acestuia, punând inamicul lui, Roma, în cea mai dezastruoasă situație din toate timpurile. Practic, Hannibal a eliminat eșalonul de comandă al armatei romane, dar și armata romană care a fost spulberată în trei bătălii succesive, la Trebia, Trasimenus și Cannae, ajungând să amenințe Roma însăși prin celebrul episod ante portas. Chiar dacă războiul lui Hannibal nu s-a soldat cu pacea lui Hannibal, intenția genialului general a fost de a elimina Roma, ca forță armată și ca forță economică, obiectiv pe deplin îndeplinit pe parcursul operațiilor militare. Detaliul care i-a scăpat a fost tenacitatea romană, cea care i-a furat pacea, dar Hannibal are întru totul paternitatea războiului secund dintre puni și romani, fiind, până astăzi, un geniu al artei războiului, neegalat încă.

Rome's fiercest enemy, the one who defeated Rome on its own in the Second Punic War, Hannibal was one of the most special warriors of all time, so we can call the Second Punic War, his war. It was through all the actions he really took his war with Rome, both after all the outstanding theories about the war, but especially by the fact that the talented Carthaginian general defeated Rome at her home, shattering the myth of her invincibility, as a city of Mars. We are not wrong when we claim that Hannibal would have defeated the god of war in this conflict as well.

From the beginning of military hostilities to their end, the perfect strategist of the Puns fully controlled the theatre of operations, even being its sole director, putting his enemy, Rome, in the most disastrous situation of all time. Basically, Hannibal eliminated the echelon of command of the Roman army, but also the Roman army that is shattered in three successive battles at Trebia, Trasimenus and Cannae, ending up threatening Rome itself through the famous ante portas episode. Even though Hannibal's war did not result in Hannibal's peace, the intention of the brilliant general was to eliminate Rome as an armed force and economic strength, an objective fully accomplished during the military operations. The detail that eluded him was the Roman tenacity, the one that stole his peace, but Hannibal has entirely the paternity of the second war between the Puns and the Romans, being to this day a genius of the art of war, unmatched yet.

Cuvinte-cheie: conflict; strategie; dezastru; surpriză; pun; abilitate; special; războinic.

Keywords: conflict; strategy; disaster; surprise; Pun; ability; special; warrior.

DEDICATIO:

Dedicăm acest studiu despre unul dintre cei mai speciali războinici antici tuturor războinicilor speciali ai României.

Studiul de față continuă preocupările noastre legate de marea personalitate militară a lumii antice, Hannibal, analizată, până acum, în alte studii, dedicate lui, despre talentul lui strategic (Strechie 2016, 72-78), sau despre conflictul romano-punic, veritabilă „ciocnire a civilizațiilor”

(Strechie 2015, 370-375), în care el a fost parte principală, sau despre emoția produsă de el la Roma (Strechie 2020, 99-105), sau despre folosirea terorismului asupra Romei, cu prilejul confruntării lui cu romanii, teroarea punică fiind cea mai dureroasă pentru Roma (Strechie 2019, 161-168). Acest studiu nu reia subiectul celorlalte studii, deci nu insistă asupra campaniei sale italiice, asupra confruntărilor sau asupra efectului psihologic asupra romanilor, ci dorește să încadreze cel

*Universitatea din Craiova

e-mail: madalina.strechie@edu.ucv.ro

de-al doilea război punic, războiul lui Hannibal, în principalele teorii despre arta războiului, tocmai pentru a-i demonstra paternitatea asupra acestei ciocniri puno-romane a carismaticului general cartaginez, mai ales că subiectul nu a fost tratat de cercetătorii români. Propunem așadar o temă originală și încercăm să demonstrăm că arta războiului era temeinic cunoscută în lumea antică, generalii lumii antice fiind și astăzi modele demne de urmat, Hannibal fiind unul dintre cei mai eficienți războinici ai tuturor timpurilor.

Vom demonstra în cele ce urmează că, după toate operațiile militare, după plan și după tactică, a doua confruntare romano-punică este cu adevărat războiul lui Hannibal cu romanii, el fiind *pars pro toto Carthaginae* (parte pentru întreaga Cartagină – n.t.)

1. Paternitatea celui de-al doilea război punic

Conflictul romano-punic secund, care s-a desfășurat între 218 și 201 î.H., a fost al lui Hannibal, pentru că el a fost eminența cenușie, comandantul și tacticianul acestuia. Primul argument privind această paternitate este acela că Hannibal ajunge comandant al trupelor din Spania, teritoriu aflat sub dominația cartagineză, după asasinarea lui Hasdrubal. La vârsta de 25 de ani, Hannibal este comandantul trupelor punice întrunite, cu sediul în Spania. Prima acțiune în funcția de comandant este ocuparea Saguntului, aliat al Romei, declarând astfel, neoficial, război Romei, care a trimis imediat soli pentru a negocia pacea. Tratatul de pace nici nu au început, expediția romană fiind un eșec. Hannibal făcuse un plan de război deja și începea să îl pună în practică prin „marșul asupra Italiei, „prin trecerea a două lanțuri muntoase (Pirineii și Alpii), și nu pe mare, cum se așteptau romanii (Bagnall 2018, 70-72).

În acest al doilea război punic, Hannibal este *pater*, deoarece toate planurile sale tactice au fost îndeplinite, iar scopul său, anihilarea și blocarea adversarului, a fost un succes. Singurul detaliu care i-a scăpat genialului strateg a fost perseverența și capacitatea de regenerare a Romei, care, nu întâmplător, avea următorul crez: TU NE CAEDE MALIS, SED CONTRA AUDENTIOR ITO! (Tu nu îngenunchea în fața răului, ci mergi înainte cu mai multă îndrăzneală! – n.t.). Nu avea de unde bănui Hannibal că Roma va renaște ca o Phoenix din propriul noroi în care el a afundat-o, mai ales la Trasimenus și Cannae, că era hazardul din război,

care nu poate fi prevăzut nici măcar de zei. Tocmai acest hazard a adus Romei pacea, deși războiul lui Hannibal a fost pierdut în modul cel mai evident de Cetatea Eternă.

Astfel, Hannibal semnează cu numele său cel de-al doilea război punic, din principalele considerente:

1. efectul surprizei: trecerea munților și atacarea Romei acolo unde se aștepta mai puțin;
2. divizarea Romei față de aliații ei, pe care Hannibal îi atrage într-o veritabilă coaliție împotriva acesteia;
3. instaurarea unei adevărate terori punice în societatea romană, nu doar în rândul armatei romane, căreia îi scăzuse moralul și capacitatea de luptă, instituind un veritabil haos;
4. utilizarea unor noi arme, elefanții de luptă, cu efect devastator, tocmai prin ceea ce se cheamă șocul tehnologiei, care i-a bulversat pe romani și i-a blocat, pentru că nu știau cum să riposteze la o astfel de platformă de luptă;
5. viteza de acțiune și victoriile succesive;
6. alegerea terenului de luptă a fost impusă întotdeauna de Hannibal, romanii fiind obligați să lupte numai acolo unde a dorit marele general, deși erau la ei acasă;
7. divizarea forțelor armatei romane și instaurarea dezordinii în rândul acestora;
8. puterea financiară a armatei lui Hannibal, comparativ cu cea a armatei statului roman, Hannibal având grijă să își finanțeze corespunzător războiul;
9. capodoperele strategiei lui Hannibal: Trasimenus, Cannae, postarea la porțile Romei, cu efecte catastrofale asupra Cetății Eterne;
10. distrugerea armatei romane și a mitului ei de mare putere în fața vecinilor și aliaților ei.

2. Scopul războiului lui Hannibal

Războiul lui Hannibal a avut un singur scop, anume eliminarea Romei, o putere emergentă pe atunci, care se prefigura ca un concurent serios al Cartaginei în Marea Mediterană. De aceea a făcut unul dintre „cele mai îndrăznețe planuri militare” (Mills 2008, 14) și, totodată, atât de surprinzător. Planul lui tactic a fost pe cât de simplu, pe atât de desăvârșit, fiind conceput în două etape: marșul peste munți și atacarea Romei pe uscat (Mills 2008, 16), nu pe mare, cum era de așteptat, mai ales că superioritatea punică era de netăgăduit,

iar Roma nu avea nicio șansă într-o luptă navală. Atacul a fost plănuț din Spania, teritoriul european al Cartaginei, care și-a asigurat aici o bază foarte importantă a puterii, tocmai pentru că, în Spania, considerau cartaginezii că pot fi atacați de Roma, fiind apropiată, ca regiune (Mills 2008, 16). Pe principiul că apărarea cea mai bună este atacul, Hannibal a atacat primul. De aceea el a pregătit minuțios atacul și a început cu atragerea de partea sa a aliaților romanilor, în special din Italia. Cei mai buni „aliați” de conjunctură pentru Hannibal în Italia au fost galii, vechi rivali ai romanilor, care s-au aliat cu ea din cauze obiective, nu din convingere. Atragerea galilor de partea punică rupea astfel alianța acestora cu romanii și, în același timp, îi asigura lui Hannibal cei mai buni cunoscători ai munților pe care trebuia să îi treacă (Mills 2008, 17-18), asigurându-i astfel ghidajul prin munții necunoscuți.

Componența armatei lui Hannibal era bazată pe nucleul dur al veteranilor, care anterior luptaseră, sub comanda tatălui său, în primul război punic, majoritatea, iar pe lângă acest nucleu, a atras și ceea ce se numeau „sulițele de argint”, de fapt mercenari bine antrenați, grupați în acest corp de armată distinct (Mills 2008, 18).

Pe lângă gali, Hannibal și-a făcut și alți aliați de conjunctură, din Spania, anume ibericii, ușor înarmați cu praștii, o armă foarte ieftină, pentru că nu necesita provizii de muniție, aceasta fiind suplinită pe teren, pietre găsimdu-se peste tot, mai ales în munții care urmau să fie traversați (Mills 2008, 18). Cavaleria era asigurată de cei mai calificați pentru această armă, anume numidienii, care au făcut carieră mai apoi și în armata romană, după integrarea Numidiei în puterea romană (Mills 2008, 19). Elefanții, arma sa de o noutate devastatoare pentru romani, erau din Siria și Egipt, fiind cele mai eficiente platforme de luptă (Mills 2008, 19).

Aceasta era armata lui Hannibal, formată în majoritate din africani, desigur din multiple nații, cu multiple arme, o forță combinată, letală pentru acele vremuri, care avea în fruntea ei cel mai bine pregătit general, care a știut să formeze o coaliție, bazată pe ura împotriva romanilor, în esență. Roma nu s-a confruntat cu un singur om, Hannibal, se confrunța cu o coaliție, condusă de un singur om, care avea superioritatea numerică a armelor și tehnologiilor (elefanții) și cea mai rapidă cavalerie. Roma nu avea decât infanteria sa și o cavalerie

inferioară din multe puncte de vedere, comanda trupelor sale nu era una unitară, ceea ce a și dus, de altfel, la eșecurile succesive ale armatei sale. Putem spune că războiul lui Hannibal a fost care pe care, deși a avut succes în plan operațional, în plan politic, Hannibal a pierdut o pace, pe care, de altfel, nu a dorit-o niciodată.

3. Războiul lui Hannibal, model în tiparele artei lui Marte

3.1. Hannibal și războiul său în tiparul Artei războiului lui Sun Tzu

În războiul său, Hannibal a respectat întru totul legile războiului, descrise de înțeleptul chinez Sun Tzu, legi actuale și în zilele noastre. Astfel, Hannibal, deși din altă eră și din altă civilizație, se încadrează perfect, împreună cu războiul lui în filosofia genialului Sun Tzu. Hannibal a evaluat războiul cu Roma, în funcție de cei cinci factori ai artei lui Marte, descriși de teoreticianul chinez al războiului, și anume: 1. influența morală; 2. condițiile atmosferice; 3. terenul; 4. comandantul; 5. doctrina (Tzu 2004, 7). Mai mult, Hannibal este cel care a făurit factorul cinci al războiului, anume doctrina. În explicația gânditorului chinez, „doctrina” era „organizarea, autoritatea, promovarea ofițerilor la rangul convenit, siguranța căilor de aprovizionare și grija de a face față nevoilor esențiale ale armatei” (Tzu 2004, 9).

Hannibal a excelat la toți cei cinci factori în războiul său cu Roma, dar cu precădere la cel de-al cincilea. Atragerea aliaților romanilor în coaliția sa i-a asigurat, pe de o parte, siguranța căilor de aprovizionare și spatele, pe de altă parte, a făcut sigură expediția marșului din munți prin cooptarea cunoscătorilor acelor munți, le-a oferit fiecăruia ceea ce dorea, dar mai ales s-a făcut respectat de toți și urmat de toți, prin „influența morală” care a fost ura față de romani, un sentiment comun nu numai pentru puni, ci și pentru iberici, gali, chiar și pentru unele neamuri latine, altele decât romanii.

Generalul cartaginez a ținut cont întotdeauna și de condițiile atmosferice, astfel că nu a traversat munții pe timp de iarnă, iar în obținerea marilor sale victorii de la Trasimenus și Cannae, a ținut cont de vreme, de poziția soarelui, de vânt, nu a atacat cu soarele în față, pentru a nu fi orbit, sau cu spatele la vânt, ca să nu fie deranjat de praf. Terenul a fost întotdeauna ales de generalul cartaginez cu foarte mare grijă, atât la Trasimenus, cât și la Cannae a

obligat armata romană să se afunde într-un teren mlăștinos care nu numai că îi îngreuna capacitatea de reacție, dar o ducea și la pieire.

Hannibal a fost comandant prin excelență, posedând toate calitățile descrise de teoreticianul chinez al războiului, inegalabilul Sun Tzu: „Prin comandament – autoritate înțeleg calitățile de dreptate, de omenie, de curaj și de severitate ale generalului” (Tzu 2004, 9). La calitățile descrise de Sun Tzu, ne permitem să mai adăugăm încă două: capacitatea de previziune și genialitatea, calități mai degrabă înnăscute decât dobândite. Cum am putea echivala aceste două calități native ale lui Hannibal pe câmpul de luptă? Găsim răspunsul tot la genialul gânditor chinez, care descrie cum se concepe un plan de război, ceea ce și Hannibal a făcut magistral, anume și-a conceput tot războiul pe „înșelătorie”, a simulat „dezordinea și a lovit” inamicul unde a dorit el, l-a evitat pe uscat, acolo unde romanii erau superiori ca antrenament, obligându-i să lupte în mlăștini, dar mai ales i-a atacat pe romani „acolo unde nu au fost pregătiți” și „a acționat când ei nu se așteptau” (Tzu 2004, 10-13).

Dușmanul cel mai aprig al Romei și-a dus războiul având un singur obiectiv, victoria, el nu a căutat niciodată pacea cu Roma, dintr-un motiv foarte simplu, el dorea distrugerea Romei, de aceea nu i se poate reproșa faptul că a renunțat la pace, în favoarea războiului. El era un om al războiului, nu un om al păcii. Prin obiectivul războiului urmărit de adversarul redutabil al romanilor, se încadrează perfect în teoriile lui Sun Tzu, cu privire la obiectivele urmărite de un război: „Victoria este obiectivul principal al războiului. Dacă ea întârzie, armele se tocesc și moralul se macină”. (Tzu 2004, 17) Ceea ce nu a intuit Hannibal a fost timpul de măcinare al moralului romanilor, care nu a mers conform teoriilor războiului. Dacă i se poate reproșa o eroare în planul său de război și în operațiile militare a fost lipsa unui obiectiv suplimentar, pe lângă victorie. El nu a dorit supunerea Romei, el a dorit eliminarea Romei, al cărei moral a fost de granit, foarte greu de măcinat.

Cu toate că el și-a atins obiectivul principal în războiul său, aproape personal, a obținut nu o singură victorie, ci victorii în fiecare confruntare cu romanii, fiind astfel un „expert”, definit de același mereu actualul Sun Tzu: „Impalpabil și imaterial, expertul nu lasă urme, misterios ca o divinitate, el nu poate fi auzit. Astfel, inamicul se află la bunul

lui plac” (Tzu 2004, 41). Romanii au fost, ca națiune, nu doar ca forța militară, la bunul plac al lui Hannibal, care chiar le bate la porțile cetății.

Războiul era, în lumea antică, o chestiune de maximă importanță, de aceea existau categorii sociale care aveau, ca îndatorire, acest fenomen. Hannibal a pregătit îndelung războiul punic, de aceea îl transformă într-un război personal. Încă din copilărie, micul Hannibal (al cărui nume include numele zeului Bal, zeul fenician al Cerului, se pare că numele generalului se traduce ca „grația lui Bal”) plănuia să lupte cu romanii, mai ales că era în desfășurare primul război punic, apoi a urmat o perioadă de pace, de fapt un armistițiu, dorit de ambele părți. În acest răstimp, Hannibal și-a pregătit mental războiul lui, acționând exact după teoria înțeleptului chinez: „Când este pace în lume, un om de bine își ține sabia alături de el”. (Tzu 2004, 58) Hannibal nu doar a ținut sabia lângă el, dar și-a și ascuțit-o și a adunat și alte săbii alături de el, s-a antrenat zi de zi, până când războiul, pentru el, a devenit un automatism, un reflex, ceea ce i-a asigurat rapiditatea, iar Sun Tzu descria că „rapiditatea este chiar esența războiului”. (Tzu 2004, 78)

Așadar, potrivit teoriei războiului înțeleptului Sun Tzu, cel de-al doilea război punic este cu adevărat războiul lui Hannibal. Putem spune că, în această „artă a războiului” chinezească, Hannibal, grația Cerului cartaginez, se încadrează cel mai bine, respectând aproape întru totul arta lui Sun Tzu, ca după un manual.

3.2. Hannibal și războiul său în tiparul Artei războiului lui Niccolo Machiavelli

Strategul genial al punilor se încadrează cu succes și în teoriile legate de arta războiului, semnate de unul dintre cei mai cunoscuți ideologi ai Renașterii, Niccolo Machiavelli. Ca orice savant renascentist, pe lângă teoriile legate de stat, de conducerea statului, de politică, cu precădere, Machiavelli a teoretizat și *Arta războiului*, în care face observații, analize și oferă modele pentru maniera de a purta un război. Hannibal se încadrează și în această filosofie, fiind foarte versatil, ceea ce îi demonstrează încă o dată talentul în arta lui Marte, mereu actual, atât în Antichitate, cât și în Renaștere, apoi și în perioada Modernismului, așa după cum vom vedea.

Astfel, Hannibal își duce războiul cu romanii de unul singur, el reprezintă puterea

Cartaginei, statul și guvernul lui, încadrându-se în principala idee a talentatului savant renașcentist: „Războiul trebuie să fie numai treaba guvernelor”. (Machiavelli 1999, 9) Just, pentru că Hannibal a putut să își ducă războiul lui cu romanii în numele Cartaginei, el fiind reprezentatul guvernului.

De asemenea, ca lider politic și militar, Hannibal și-a demonstrat valoarea extraordinară prin război, dacă nu ar fi fost comandant cartaginez în confruntările militare, ar fi fost menționat marginal în unele acte comerciale, ca reprezentant al puterii cartagineze, care stăpânea Marea Mediterană și comerțul din zonă. Războiul i-a adus notorietatea mondială și nemurirea, rămâne și astăzi, prin strategiile sale, un exemplu. Machiavelli scria, în *Arta războiului*, referitor la acest aspect: „Războiul face valorile, iar pacea le face să dispară”. (Machiavelli 1999, 11) Practic, dacă nu era războiul, Hannibal nu ar fi rămas în istorie.

Meșteșugul armelor i-a pus în valoare talentul nativ în arta lui Marte, meșteșug pe care și l-a însușit de mic copil, animat de o ură înverșunată față de romani, ajungând astfel să facă artă din acest meșteșug: „(...) însușirea artei războiului ca un exercițiu, un obiect de studiu pe timpul păcii (...)”. (Machiavelli 1999, 13)

Hannibal a fost demn de numele său, fiind un adevărat zeu pe câmpul de luptă, având o abilitate extraordinară în domeniul războiului, deoarece a dovedit că poate „lupta cu inamicul pe care îl vede, sau pe care îl presupune” (Machiavelli 1999, 51). Întotdeauna a acționat astfel în confruntările cu romanii, de aceea nici nu a forțat porțile Romei, deoarece a presupus că disperarea romanilor poate întoarce rezultatul. Și-a luat toate precauțiile necesare, neștiind ce îl așteaptă pe terenul italic, astfel încât „să nu se bazeze pe noroc” (Machiavelli 1999, 99).

În teatrele de operații, Hannibal a ținut cont de toate elementele, chiar și de cele legate de soare și vânt, care pot părea detalii neesențiale pe câmpul de luptă, dar care pot deranja o armată beligerantă, exact după cum sfătuia și Machiavelli: „(...) atunci când vă dispuneți armata (...) gândiți-vă (...) ca soarele sau vântul să nu vă bată în față, căci vă vor tulbura vizibilitatea prin raze și prin praful ce-l va ridica în fața voastră. De altfel, vântul reduce efectul armelor care acționează la distanță”. (Machiavelli 1999, 101) Armele care loveau la distanță erau, pe vremea lui Hannibal,

arcurile, extrem de necesare pentru el, obligându-l astfel, prin ploaia de săgeți, să se afunde în lacurile Trasimenus și Cannae.

Hannibal, așa după cum am precizat în studiile subsemnate, citate mai sus, a provocat ceea ce se cheamă teroare în cadrul societății romane, nu doar în rândul armatei romane, respectând astfel indicația lui Machiavelli din arta sa despre război: „Dacă în timpul luptei vrei să provoci tulburări în armata inamicului, trebuie să sugerezi un eveniment care să-l îngrozească” (Machiavelli 1999, 105). Hannibal nu numai că a sugerat teroarea, ci a și aplicat-o, deoarece a „îngrozit” Roma prin masacrele succesive de la Trasimenus și Cannae, dar și cu marșul spre Roma, ajungând la porțile cetății fără să întâmpine vreo rezistență. Nu este greșit atunci când se consideră că Hannibal a exercitat asupra romanilor ceea ce numim astăzi operațiuni psihologice.

Armata romană era una foarte bine pusă la punct, mai ales în ceea ce privește organizarea, de aceea Hannibal a atacat-o „năpraznic”, așa după cum sugera savantul renașcentist italian că trebuie procedat cu o armată ordonată.

Prin folosirea elefanților în luptă, Hannibal a calculat perfect că va obține și efectul surprizei și va provoca un șoc armatei romane, care nu se mai confruntase până atunci cu asemenea platforme de luptă. Și sub acest aspect genialul om de arme cartaginez se încadrează în teoriile lui Machiavelli: „Lucrurile noi și neprevăzute îngrozesc o armată”. (Machiavelli 1999, 182)

De altfel, Hannibal nu a fost doar un general care cunoștea psihologia militarilor, ci și un bun manager în găsirea de mijloace, în utilizarea de bunuri și în finanțarea armatei sale, formată în cea mai mare parte din mercenari, respectând astfel ceea ce considera Machiavelli ca fiind energia războiului: „Soldații, armele, banii, pâinea: iată vigoarea războiului”. (Machiavelli 1999, 183) Hannibal a avut de toate în confruntarea cu romanii.

Observăm încă o dată cât de universal valabile au fost metodele lui Hannibal în „războiul lui” cu Roma, pentru că ele sunt cam în orice manual de război, fie că sunt din Antichitate, Renaștere sau epoca modernă.

3.3. Hannibal și războiul său în tiparul teoriei războiului lui Carl von Clausewitz

Talentatul general pun se încadrează și în celebra artă militară, scrisă de Carl von Clausewitz.

Hannibal, prin războiul său, a continuat rivalitatea politică dintre Cartagina și Roma, exact așa după cum descria cunoscutul teoretician modern în arta lui Marte: „Războiul nu este decât o continuare a politicii cu alte mijloace”. (Clausewitz 2014, 18) Practic, Hannibal a continuat politica punică, pe care o și coordona, cu mijloace violente. Războiul său a avut întotdeauna un „scop politic, ca motiv inițial al războiului”. (Clausewitz 2014, 13) Acest scop a fost eliminarea Romei, ca putere concurentă cu cea reprezentată de el. Războiul lui nu a avut un scop personal, ci era scopul statului său care nu dorea nicio amenințare în Marea Mediterană, iar Roma era o amenințare care creștea încet, dar sigur.

Planul tactic al lui Hannibal avea scopul teoretizat de Carl von Clausewitz: „Forța armată (a inamicului – n. n.) trebuie nimicită”, dar și „țara și voința inamicului” (Clausewitz 2014, 19). Războiul lui a fost unul total, de aceea a avut „metodism,” (Clausewitz 2014, 55) alături de patimă sau „sentimentul ostil”. (Clausewitz 2014, 77)

Principalul motor al războiului romano-punic secund a fost comandantul acestuia, și anume Hannibal, el fiind „talentul înaltului comandant” (Clausewitz 2014, 77). Ne permitem să îl completăm pe Clausewitz în ceea ce privește adjectivul, Hannibal a fost titanicul comandant nu numai al conflictului pe care l-a condus, ci al istoriei întregi, fiind printre primii în galeria generalilor iluștri din toate timpurile.

Strategul model a avut de toate în războiul său, oricum tot ceea ce considera Clausewitz că trebuie să aibă: „îndrăzneală” (Clausewitz 2014, 80), căci a trecut două lanțuri muntoase, acțiune considerată imposibilă până la el; a deținut „mijlocul superiorității” (Clausewitz 2014, 85), pentru că, de la început până la sfârșit, a fost în avantaj, niciodată în retragere; a practicat și „economia forțelor” (Clausewitz 2014, 93), deoarece atât la Trasimenus,

cât și la Cannae, a avut pierderi minime în cadrul trupelor sale, comparativ cu armata romană, care a fost zdrobită și a rămas fără eșalonul ofițerimii.

Concluzii

Acestea sunt teoriile războiului în care l-am încadrat pe Hannibal cu războiul său, deoarece am dorit să demonstrez că *bellum Punicum secundum* are întru totul paternitatea titanicului comandant de oști, dar și că se încadrează în cele mai cunoscute manuale despre arta lui Marte. A fost nevoie de o selecție a artelor războiului, făcută de subsemnata, tocmai pentru economia studiului nostru. Am selectat arte ale războiului din diferite civilizații și din diferite perioade pentru a demonstra genialitatea lui Hannibal.

Hannibal a fost mai mult decât un general, mai mult decât un conducător al Cartaginei, el a fost pentru întreaga lume, un veritabil „giuvaer”, pentru că a fost, așa după cum magistral afirma Sun Tzu: „Generalul (...) nu urmărește gloria lui personală (...), ci are un singur țel, să protejeze (...) este pentru stat un giuvaer prețios”. (Tzu 2004, 72) A fost, pentru Roma, nu numai cel mai înverșunat și cel mai capabil adversar, ci și cel mai bun profesor, poate cel mai strălucit în *ars belli*. De la confruntările cu el, armata romană și toată societatea romană și-au călit moralul, tenacitatea și voința. Armata romană și-a învățat lecțiile, prin sacrificiul suprem, din dezastrele în care a cufundat-o Hannibal, preluându-i multe dintre tactici, dar mai ales atacul pe flancuri și utilizarea operațiunilor psihologice asupra adversarului.

Nu întâmplător Hannibal este mereu actual, fiind descris de multe arte ale războiului, profesorul tuturor militarilor, din toate timpurile, demonstrează de fiecare dată că este un războinic cu totul și cu totul special, cel care face cinste numelui, fiind asemenea zeului, mai ales al celui al războiului.

BIBLIOGRAFIE

- Bagnall, Nigel. 2018. *Războaiele punice. 264-146 î. Hr.* București: Editura Litera.
- Clausewitz, Carl von. 2014. *Despre război*. București: Editura Antet XX Press.
- Machiavelli, Niccolo. 1999. *Arta războiului*. Oradea: Editura Antet.
- Mills, Clifford W. 2008. *Ancient World Leaders. Hannibal*. New York: Chelsea House Publishers.
- Strechie, Mădălina. 2015. “The Punic Wars: a «clash of civilizations» in Antiquity”. *The 21st International Conference The Knowledge-Based Organization, Conference Proceedings 2, Economic, Social and Administrative approaches to The Knowledge-Based Organization*. Sibiu: ”Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy Publishing House.

- 2016. „Hannibal, strateg model.” *Acta Centri Lucusiensis* (Centrul de Studii DacoRomanistice Lucus). Nr. 4 B. www.laurlucus.ro/acta-centri-lucusiensis/acl-nr-4b2016.
 - 2019. ”Forms of Terrorism in Ancient Rome.” *The 25th International Conference THE KNOWLEDGE - BASED ORGANIZATION, Conference Proceedings 2, Economic, Social and Administrative Approaches to the Knowledge – Based Organization*. Sibiu: ”Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy Publishing House.
 - 2020. ”The emotion at Rome in front of Hannibal described by Livy.” *The Dialogue of Multicultural Discourse. History, Political Sciences, International Relations*. Târgu-Mureș: Editura Arhipelag XXI Press.
- Tzu, Sun. 2004. *Arta războiului*. Editura Samizdat.